

УДК 343.9

DOI <https://doi.org/10.32782/pdu.2025.2.36>**Прасов О. О.**

доктор юридичних наук, доцент,
суддя
Запорізького окружного адміністративного
суду

Абакумова Ю. В.

доктор юридичних наук, доцент,
директор
Інституту економіки та права Класичного приватного університету

Алфьоров С. М.

доктор юридичних наук,
професор кафедри
цивільного, адміністративного
та фінансового
права
Інституту економіки та права
Класичного приватного університету

ОСОБИСТІ НЕМАЙНОВІ ПРАВА ОСІБ, ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ ТА ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО: ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ

Дослідження зосереджується на комплексному аналізі питань, пов'язаних із удосконаленням механізмів реалізації особистих немайнових прав осіб, які відбувають покарання у вигляді позбавлення волі. Актуальність цієї проблематики зумовлена тим, що засуджені, попри обмеження, пов'язані з режимом установ виконання покарань, залишаються носіями всього спектра прав людини, окрім тих, що прямо обмежені законом або впливають із самої сутності покарання.

Дослідження охоплює аналіз існуючих механізмів їх захисту, виявлення прогалин у нормативному регулюванні, а також напрацювання практичних пропозицій щодо удосконалення умов реалізації цих прав у місцях позбавлення волі. Особливе значення має вироблення ефективних гарантій, які унеможливають свавільне втручання в особисту сферу засуджених, забезпечать належний рівень безпеки, повагу до людської гідності та інших базових прав. У такому контексті дослідження спрямоване на формування науково обґрунтованих рекомендацій для подальшого вдосконалення законодавства та практики його застосування у сфері виконання кримінальних покарань.

Зазначається, що юридична практика свідчить – особисті немайнові права осіб, засуджених до позбавлення волі, можуть бути обмежені та порушені діями або бездіяльністю безпосередньо їх родичів, іншого з подружжя, осіб, які спільно проживають з засудженим однією сім'єю, але не перебувають у родинних відносинах чи у шлюбі, через домашнє насильство.

Зроблено висновок, що домашнє насильство, спрямоване проти осіб, засуджених до позбавлення волі, може спричиняти обмеження або пряме порушення їхніх особистих немайнових прав, зокрема права на сім'ю, користування особистими паперами, житло, недоторканність помешкання, фізичну та психічну недоторканність тощо. Такий вплив має багатовимірний деструктивний характер, оскільки він позначається як на правовому становищі засуджених, так і на їхній здатності реалізовувати основні особисті немайнові права. Це, у свою чергу, зумовлює необхідність належного правового реагування та подальшого вдосконалення механізмів їхнього захисту.

Ключові слова: особисті немайнові права; особи, засуджені до позбавлення волі; домашнє насильство; припинення шлюбних відносин; позбавлення спілкування з дитиною; залякування; позбавлення житла; позбавлення особистих документів, насильство.

Постановка проблеми. У сучасних умовах утвердження принципів верховенства права та гуманізації кримінально-виконавчої системи особливого значення набуває проблема реалізації особистих немайнових прав осіб, засуджених до позбавлення волі. Незважаючи на те, що зазначена категорія осіб перебуває в умовах режимних обмежень, вони залишаються носіями базових прав людини, а держава зобов'язана забезпечувати їх належну охорону та захист. Однак аналіз наукової літератури засвідчує, що окремі аспекти цієї тематики залишаються недостатньо дослідженими.

Ураховуючи зростання суспільної чутливості до проблеми домашнього насильства та її комплексний вплив на різні сфери життя, необхідність дослідження цього феномена в контексті правового статусу засуджених є очевидною. Саме тому стаття спрямована на заповнення вказаної прогалини та формування науково обґрунтованих підходів до підвищення рівня захищеності особистих немайнових прав осіб, які відбувають покарання у виді позбавлення волі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналізуючи наукові джерела з окресленої тематики, варто виділити ґрунтовні дослідження А. Бандурки, А. Геля, Т. Денисової, О. Джужі, О. Лисодеда, В. Прусса, А. Степанюка, Ю. Чеботарьової, В. Чорного, О. Шкути, Д. Ягунова, І. Яковець та інші. Хоча роботи цих поважних науковців роблять вагомий внесок у розвиток теорії та практики забезпечення прав осіб, засуджених до позбавлення волі, у більшості з них недостатньо висвітлено питання взаємозв'язку між домашнім насильством та реалізацією особистих немайнових прав цієї категорії осіб. Саме ця обставина формує наявну наукову прогалину, що потребує додаткового дослідження. Тому метою нашої роботи є заповнення зазначеного пробілу та поглиблення розуміння специфіки забезпечення прав засуджених у контексті протидії домашньому насильству.

Мета статті. Мета дослідження полягає у дослідженні взаємозв'язку між явищем домашнього насильства та реалізацією особистих немайнових прав осіб,

засуджених до позбавлення волі, а також у заповненні наявної наукової прогалини щодо цієї проблематики.

Виклад основного матеріалу. Конституція України встановлює широкий перелік прав і свобод людини, включно з тими, що належать їй від народження. Основний Закон проголошує, що всі люди є вільними та рівними у своїй гідності й правах, а ці права є природними, невідчужуваними та непорушними. Забезпечення й захист прав людини визначено однією з ключових функцій держави, адже саме задоволення потреб та інтересів особи повинно бути пріоритетом суспільного розвитку.

Більшість прав, закріплених у Конституції, належать до категорії особистих немайнових прав фізичної особи – тобто таких, що спрямовані на охорону її внутрішнього світу, особистих інтересів і не мають матеріального змісту.

Відповідно до Конституції України кожна людина має невід'ємне право на життя (ст. 27), а також право на: повагу до гідності (ст. 28); свободу та особисту недоторканність (ст. 29); недоторканність житла (ст. 30); житло (ст. 47); охорону здоров'я та медичну допомогу (ст. 49); безпечне для життя і здоров'я довкілля (ст. 50) тощо. Ніхто не може зазнавати втручання в його особисте та сімейне життя, окрім випадків, передбачених Основним законом України (ст. 32). Кожна людина має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності (ст. 41). Шлюб ґрунтується на вільній згоді жінки і чоловіка. Кожен із подружжя має рівні права і обов'язки у шлюбі і сім'ї (ст. 51). Усі люди є вільні та рівні у своїй гідності й правах (ст. 21). Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними [1]. Вони гарантуються кожному громадянину без винятку. Особа, засуджена до позбавлення волі, також зберігає статус громадянина України, а відтак – і весь обсяг прав і свобод, за винятком тих обмежень, що безпосередньо випливають із факту відбування покарання. Однак на практиці реалізація особистих немайнових прав засудженими залишається складним завданням. При-

чинами цього є, зокрема, недосконалість національного законодавства, недостатня узгодженість правових норм та загальні проблеми функціонування системи виконання покарань. Важливою та лише частково дослідженою складовою є й проблема домашнього насильства щодо осіб, засуджених до позбавлення волі.

Домашнє насильство, попри хибне уявлення про його неможливість у місцях несвободи, може продовжувати впливати на засуджену особу навіть під час відбування покарання. Воно може проявлятися як у формі психологічного тиску з боку партнерів чи родичів під час побачень, телефонних дзвінків або листування, так і у вигляді економічного чи емоційного шантажу поза межами установи виконання покарань тощо. Подібні прояви створюють додаткові ризики для психічного здоров'я засуджених та їх ресоціалізації у майбутньому, ускладнюють підтримання соціальних зв'язків та безпосередньо впливають на можливість реалізації ними своїх немайнових прав. Крім того, жертви домашнього насильства, потрапляючи до установ виконання покарань, нерідко залишаються без належної підтримки та правового захисту. Обмежені контакти із зовнішнім світом, недостатня кількість спеціалістів, відсутність ефективних механізмів виявлення випадків насильства та реагування на них призводять до того, що засуджені особи продовжують перебувати у стані психологічної вразливості. Таким чином, питання забезпечення немайнових прав засуджених повинно включати і аспект протидії домашньому насильству, що є важливим як для охорони їхнього психічного та емоційного благополуччя, так і для гарантування безперешкодної реалізації інших конституційних прав. Це потребує вдосконалення нормативної бази, системи внутрішньої комунікації в установах виконання покарань, а також впровадження дієвих механізмів ідентифікації та захисту постраждалих від домашнього насильства серед засуджених. Юридична практика переконливо демонструє, що особисті немайнові права осіб, засуджених до позбавлення волі, можуть зазнавати значних обмежень і порушень унаслідок дій або бездіяльності з боку членів сім'ї, іншого

з подружжя чи осіб, які проживають (або проживали) з ними однією сім'єю без формального родинного чи шлюбного зв'язку. Одним із ключових чинників таких порушень і виступає домашнє насильство.

Відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» (далі – Закон), домашнє насильство охоплює дії чи бездіяльність фізичного, сексуального, психологічного або економічного характеру, «що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь» [2]. Законодавець також виокремлює основні форми домашнього насильства: фізичну, сексуальну, психологічну та економічну. Домашнє насильство може проявлятися як у відкритих агресивних діях, так і в прихованих формах контролю чи примусу, що ускладнює його своєчасне виявлення. Закон наголошує на необхідності комплексного підходу до реагування на такі прояви, включно з превенцією, захистом постраждалих та притягненням кривдників до відповідальності.

Психологічним насильством, відповідно до п. 14 ч. 1 ст. 1 зазначеного Закону, вважаються образи, залякування, погрози, приниження, переслідування чи інші дії, що впливають на волевиявлення людини, спричиняють емоційну нестабільність або завдають шкоди її психічному здоров'ю. Економічне насильство, згідно з п. 4 ч. 1 ст. 1, включає умисне позбавлення житла, майна, коштів, документів, обмеження доступу до лікування, заборону працювати чи навчатися, а також інші дії економічного спрямування [2]. Такі форми домашнього насильства часто мають прихований характер, що ускладнює їх своєчасне розпізнавання та реагування. Наслідки психологічного та економічного впливу можуть бути не менш руйнівними, ніж фізичні прояви, оскільки поступово

позбавляють людину почуття безпеки та контролю над власним життям. Тому важливим є формування ефективних механізмів захисту постраждалих, а також підвищення обізнаності суспільства щодо цих видів насильства.

Фізичне насильство, згідно з п. 17 ч. 1 ст. 1 Закону, як форма домашнього насильства, може проявлятися у ляпасах, стусанах, штовханні, щипанні, шмаганні, кусанні, незаконному позбавленні волі, нанесенні побоїв, мордуванні, заподіянні тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, залишенні в небезпеці, ненаданні допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, заподіянні смерті, вчиненні інших правопорушень насильницького характеру. Сексуальне насильство (п. 15 ч. 1 ст. 1) – форма домашнього насильства, що охоплює будь-які сексуальні дії, учинені щодо повнолітньої особи без її добровільної згоди, або щодо дитини незалежно від її волевиявлення чи навіть у її присутності. До неї також належать випадки примушування до сексуальних контактів з іншою особою та інші посягання на статеву свободу чи недоторканість, у тому числі вчинені відносно дитини або за її присутності [2]. Усі зазначені прояви становлять серйозну загрозу для життя, здоров'я, честі та гідності людини, а їх наслідки можуть мати тривалий фізичний і психологічний характер. Важливим є своєчасне виявлення таких форм насильства, адже більшість випадків залишаються прихованими через страх, сором або залежність постраждалої особи від кривдника. Ефективна протидія можлива лише за умови комплексної взаємодії державних інституцій, фахівців соціальної сфери та суспільства загалом.

У контексті осіб, які відбувають покарання у виді позбавлення волі, прояви домашнього насильства також можуть мати місце, але у специфічній формі. Наприклад, інша особа із подружжя, яка залишається на волі, може примушувати засудженого до розірвання шлюбних відносин, штучно перешкоджати його спілкуванню з дитиною, позбавляти доступу до житла чи особистих документів, приховувати інформацію від суду або використовувати обмежений правовий статус ув'яз-

неної особи для заволодіння спільним майном. Зазначене можна охарактеризувати не тільки як безпосереднє порушення конституційних прав засудженого, але і як психологічне або економічне насильство по відношенню до нього.

Показовою є справа, розглянута Апеляційним судом Харківської області 29.07.2009 (№ 22-ц-1557/2009). Суд встановив, що колишня дружина громадянина Ч., знаючи про його перебування в місцях позбавлення волі, звернулася до суду з позовом про визнання його таким, що втратив право користування житловим приміщенням, з метою приватизації квартири без його участі. При цьому вона приховала від суду інформацію про його фактичне місцезнаходження. Після звільнення з місць відбування покарання громадянин Ч. подав зустрічний позов, у результаті якого суд поновив його право користування житлом та визнав незаконною приватизацію квартири [3]. Цей приклад ілюструє, як дії родича можуть призвести до незаконного позбавлення засудженого житла та порушення низки його конституційних прав.

Прояви домашнього насильства можуть також відбуватися під час побачень засудженої особи з кимось з членів сім'ї, родичем або іншою особою, яка, відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», може здійснювати таке насильство, телефонних розмов, листування (приниження, образи, погрози...).

Відповідно до Кримінально-виконавчого кодексу України (далі – КВК України) засуджені, які відбувають покарання у виді позбавлення волі, мають право в порядку, встановленому цим Кодексом та нормативно-правовими актами Міністерства юстиції України: листуватися з особами, які знаходяться поза межами колоній, вести з ними телефонні розмови, зокрема у мережах рухомого (мобільного) зв'язку, користуватися глобальною мережею Інтернет; одержувати і відправляти посилки, бандеролі, грошові перекази, одержувати передачі; зустрічатися з родичами та іншими особами тощо (ст. 107) [4]. Згідно з ч. 1 ст. 110 КВК України засуджені особи мають право на побачення,

а саме: 1) короткострокові – тривалістю до чотирьох годин; 2) тривалі – до трьох діб. Короткострокові побачення, відповідно до закону, надаються з родичами або іншими особами у присутності представника колонії. Тривалі побачення надаються з правом спільного проживання, однак тільки з близькими родичами (подружжя, діти, батьки, рідні брати та сестри, дід, баба, онуки, всиновлювачі, всиновлені). Такі побачення можуть надаватися, також, подружжю, яке проживало однією сім'єю, однак не перебувало у шлюбі, за умови, що в них є спільні неповнолітні діти [4]. У процесі вказаних побачень можливе застосування домашнього насильства щодо засудженого (засудженої), як, наприклад, коли під час короткострокового побачення чоловік б'є свою дружину, яка відбуває покарання, використовуючи момент відсутності наглядча в кімнаті, чи вчинює дії, які принижують її. Або ж на тривалому побаченні партнер, який має історію агресії, завдає засудженій особі тілесних ушкоджень, приховуючи їх під одягом, щоб уникнути негайного виявлення чи змушує засуджену жінку до сексуальних дій, погрожуючи перестати передавати їй гроші чи забрати дитину або інше. Однак такі випадки майже не фіксуються. Прояви домашнього насильства щодо засуджених осіб часто залишаються прихованими через низку об'єктивних та суб'єктивних причин, що ускладнюють їхнє виявлення й належну фіксацію. До основних таких причин належать: обмеженість контактів засудженого із зовнішнім світом, через що виявити психологічний, економічний чи інший вплив з боку родичів значно складніше; страх перед погіршенням стосунків із родиною, яка може бути єдиним джерелом підтримки, фінансової допомоги або інформаційного зв'язку; залежність засудженого від родичів у питаннях матеріального забезпечення, що стримує його від повідомлення про насильство; недостатня обізнаність самих засуджених щодо того, що певні дії родичів можуть юридично вважатися домашнім насильством; труднощі в доказуванні фактів насильства, оскільки багато проявів мають психологічний або економічний характер і залишаються поза

межами безпосередньої фіксації адміністрацією установи; обмежений доступ засуджених до спеціалістів, які можуть надати кваліфіковану допомогу, зокрема психологів, юристів та фахівців із соціальної роботи; недовіра до механізмів захисту або переконання, що адміністрація установи не зможе ефективно відреагувати на повідомлення про таке насильство; складність документування випадків домашнього насильства стосовно засуджених, що відбуваються дистанційно тощо.

Законодавець закріпив охорону особи від домашнього насильства і в інших законодавчих актах. Так, Кримінальний кодекс України у ст. 126-1 передбачає відповідальність за «... умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи» (домашнє насильство) [5].

Згідно зі ст. 291 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) кожна фізична особа має право на сім'ю та не може бути примусово розлучена з нею, за винятком випадків, передбачених законом [6]. В свою чергу Сімейний кодекс України (ч. 4 ст. 56) прямо забороняє примушування до припинення чи збереження шлюбних відносин, визнаючи це порушенням права на свободу та особисту недоторканність [7].

Особисті папери, відповідно до ст. 303 ЦК України, є власністю особи, а доступ до них можливий лише за її згодою. Ст. 310 та ст. 311 ЦК гарантують право на місце проживання та недоторканність житла, підкреслюючи, що особа не може бути виселена чи позбавлена житла інакше, ніж у випадках, визначених законом [6].

Отже, домашнє насильство, спрямоване проти осіб, засуджених до позбавлення волі, може призводити до обмеження або прямого порушення таких особистих немайнових прав, як право на: сім'ю, особисті папери, місце проживання, недоторканність житла, фізичну та психологічну недоторканність та інше. При цьому право

на сім'ю належить до групи прав, що забезпечують природне існування людини, тоді як право на особисті папери, місце проживання та недоторканність житла належать до особистих немайнових прав, що гарантують соціальне буття особи.

Таким чином, домашнє насильство щодо осіб, які перебувають у місцях позбавлення волі, має комплексний деструктивний характер, здатний впливати як на їхній правовий статус, так і на можливість реалізувати ключові особисті немайнові права, що потребує належної правової реакції та подальшого вдосконалення механізмів їх захисту. Тож, з метою ефективного захисту прав засуджених осіб від проявів домашнього насильства та мінімізації ризиків для їхнього фізичного, психологічного та соціального благополуччя необхідно впроваджувати комплекс заходів, що забезпечують контроль, підтримку та правову допомогу. Зокрема, є необхідним: адекватний та ефективний контроль спілкування засуджених з їх родичами; підвищення правової обізнаності засуджених щодо того, що певні дії родичів чи партнерів можуть кваліфікуватися як домашнє насильство; консультації та навчання стосовно доступних правових механізмів захисту; реальний доступ до психологів, соціальних працівників та юристів у колоніях; можливість отримати кваліфіковану допомогу та скласти заяву про порушення прав; розробка внутрішніх процедур для ідентифікації постраждалих від домашнього насильства; організація системи повідомлення про насильство навіть дистанційно (через письмові заяви, психологів або соціальних працівників) тощо.

Висновки. З огляду на проведений аналіз можна сформулювати такі узагальнені висновки.

Особи, засуджені до позбавлення волі, попри перебування у стані обмеженої свободи, не втрачають свого конституційного статусу та зберігають увесь комплекс особистих немайнових прав, за винятком тих, що обмежені самим фактом відбування покарання. Однак можливість реалізації цих прав значною мірою ускладнюється як об'єктивними особливостями функціонування системи виконання покарань, так

і впливом зовнішніх факторів, серед яких важливе місце займає домашнє насильство.

Домашнє насильство щодо засуджених має специфічні риси й може проявлятися у психологічних, економічних, фізичних чи сексуальних формах, що реалізуються дистанційно або під час побачень. Подібні дії здатні суттєво порушувати особисті немайнові права засуджених, зокрема такі як право на сім'ю, недоторканність житла, місце проживання, фізичну та психологічну недоторканність та інші. Особливо небезпечною є прихована форма насильства, оскільки обмежений доступ до зовнішнього світу, залежність від родичів, страх погіршення відносин і труднощі у доведенні фактів порушень часто унеможливають своєчасне виявлення таких випадків.

З огляду на викладене, забезпечення прав засуджених неможливе без розширення та вдосконалення механізмів протидії домашньому насильству щодо них. Необхідним є як удосконалення законодавчої бази, так і впровадження ефективних інструментів ідентифікації, фіксації та реагування на випадки насильства. Це дозволить не лише забезпечити реальний захист конституційних прав засуджених, але й сприятиме їхній соціальній адаптації та ресоціалізації, зменшуючи ризики повторної віктимізації та правопорушень у майбутньому.

Список використаної літератури:

1. Конституція України. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Про запобігання та протидію домашньому насильству. Закон України від 7 грудня 2017 р. № 2229-VIII. Відомості Верховної Ради (ВВР). 2018. № 5. Ст. 35. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>
3. Єдиний державний реєстр судових рішень: загальний доступ. Київ. Державна судова адміністрація України, 2019. URL: <http://reyestr.court.gov.ua>.
4. Кримінально-виконавчий кодекс України. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2004. № 3-4. Ст. 21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#Text>

5. Кримінальний кодекс України. Закон України від 05.04.2001 за № 2341-III. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2001. № 25-26. Ст. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
6. Цивільний кодекс України. Закон України від 16.01.2003 за № 435-IV. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2003. №№ 40-44. Ст. 356. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
7. Сімейний кодекс України. Закон України від 10.01.2002 за № 2947-III. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2002. № 21-22. Ст. 135. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>

Prasov O. O., Abakumova Yu. V., Alforov S. M. Personal non-property rights of persons sentenced to deprivation of liberty and domestic violence: specific issues

The study focuses on a comprehensive analysis of issues related to improving the mechanisms for the implementation of personal non-property rights of persons serving sentences in the form of deprivation of liberty. The relevance of this issue is due to the fact that convicts, despite the restrictions associated with the regime of penal institutions, remain bearers of the entire spectrum of human rights, except for those that are directly limited by law or arise from the very essence of the punishment.

The study covers the analysis of existing mechanisms for their protection, identifying gaps in regulatory regulation, as well as developing practical proposals for improving the conditions for the implementation of these rights in places of deprivation of liberty. Of particular importance is the development of effective guarantees that will prevent arbitrary interference in the personal sphere of convicts, ensure an appropriate level of security, respect for human dignity and other basic rights. In this context, the study is aimed at forming scientifically based recommendations for further improving legislation and the practice of its application in the field of execution of criminal sentences.

It is noted that legal practice shows that the personal non-property rights of persons sentenced to imprisonment may be limited and violated by the actions or inaction of their immediate relatives, the other spouse, persons who live together with the convicted person in the same family, but are not in a family relationship or marriage, due to domestic violence.

It is concluded that domestic violence directed against persons sentenced to imprisonment may cause restrictions or direct violation of their personal non-property rights, in particular the right to family, use of personal papers, housing, inviolability of the dwelling, physical and mental inviolability, etc. Such an impact has a multidimensional destructive nature, since it affects both the legal status of the convicted persons and their ability to exercise their basic personal non-property rights. This, in turn, necessitates the need for an appropriate legal response and further improvement of their protection mechanisms.

Key words: *personal non-property rights; persons sentenced to imprisonment; domestic violence; termination of marital relations; deprivation of communication with a child; intimidation; deprivation of housing; deprivation of personal documents, violence.*